

О. В. ЗІНЧЕНКО

Ольга Володимирівна Зінченко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського університету туризму, економіки і права

**ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
У СФЕРІ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ**

Процес визначення правового положення криптовалюти в Україні продовжується. Правовий статус Bitcoin та інших цифрових валют на даний момент законодавством не визначено, проте заборони з боку держави на використання вказаних технологій теж немає.

Головна ідея біткоіна – створення валюти, яка працюватиме прозоро, вільно поширюватиметься і не знеціниться. В історії фінансів подібний феномен зустрічається вперше. Необхідність урегулювання правового стану криптовалюти, яка на сьогодні є вельми актуальною, пояснюється неможливістю повної заборони цього ринку. На думку фахівців, найбільш ефективна модель регулювання – це інтегрування, «вбудовування» криптовалюти у чинне законодавство України¹. Тому законодавство повинне визначати криптовалюту як фінансовий актив, оскільки цей розділ українського законодавства видається найбільш прийнятним для введення поняття «крипти» в правове поле.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день основними законодавчими та нормативно-правовими актами, які діють у сфері застосування криптовалюти і технології блокчейн, є Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про інформацію», нормативно-правові акти Національного банку України та інші закони України.

Проте Національний банк України у своєму роз'ясненні щодо правомірності використання в Україні віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin від 10 листопада 2014 р. порівняв віртуальну валюту/криптовалюту Bitcoin з грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам національного законодавства².

Тобто, свою позицію Національний банк України пояснює тим, що криптовалюта:

- не має прив'язки до грошової одиниці жодної з країн світу і не може бути законним платіжним засобом іншої держави або валютною цінністю;
- не підпадає під режим регулювання обігу електронних грошей та використання як платіжних засобів;
- не випускається банком і не є грошовим зобов'язанням певної особи, тому не може бути визнана електронними грошима;
- не підпадає під цивільно-правові відносини щодо врегулювання діяльності з цінними паперами;
- не має встановленої форми з відповідними реквізитами, відсутній грошовий знак³.

Крім того, згідно з ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України» випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються⁴.

На думку незалежних експертів фінансового ринку, Україні необхідно відстежувати світові тренди та за їх допомогою, використовувати нові технології у фінансовому секторі, оскільки Україна займає перші позиції в світовій криптоспільноті, входить до країн-лідерів з розвитку криптоекономіки та впровадження проєктів, заснованих на блокчейні⁵.

Не зважаючи на надмірну капіталізацію ринку криптовалют і прогресивне розширення кола його використання, ця сфера потребує належної регуляції нормами права. Крім того, розвиток ринку криптовалют стає все більш затребуваним у сфері електронної комерції, фінансових інститутів, фінансових послуг, функціонування смарт-контрактів тощо⁶.

З огляду на такі факти України слід виробити чітку позицію щодо правового регулювання криптовалют. Так, приміром, Степан Кубів зазначає, що українське законодавство не є достатньо прогресивним, проте, на його думку, доцільно ввести майнінг (видобуток криптовалюти) до «Класифікатора видів економічної діяльності України»⁷. Тобто, вивести криптовалюту «з тіні», де вона зараз знаходиться. Внесення пункту щодо майнінгу до Класифікатора діяльності з підтримки функціонування розподіленої бази даних повинно відбуватися в класі 63.11 «Обробка даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність», оскільки майнінг передбачає послуги з підтримки і забезпечення функціонування розподілених реєстрів даних, у тому числі з використанням технології блокчейн, обробки даних і смарт-контрактів у розподілених блокчейн-реєстрах. На думку фахівців, долучення пункту щодо майнінгу до Класифікатора видів економічної діяльності, вирішує проблему щодо детінізації ринку майнінгу та надає можливість залучення додаткових прибутків до Державного бюджету України⁸.

Слід зазначити, що у різних країнах біткоін класифікують по-різному, а саме: як віртуальну валюту, віртуальний товар, грошовий сурогат, нематеріальну цінність, платіжний засіб. Так, приміром, у Японії конт-

роль за обігом криптовалюти покладено на Агентство фінансових послуг. У цій країні біткоїн визнано платіжним засобом, він розглядається як актив, подібний до акцій, його продаж здійснюється на аукціонах і, що головне, операції із залученням криптовалюти обкладаються податком⁹. У США використовується програмне забезпечення, яке надає можливість відстежувати рух криптовалюти, визначати її походження та ідентифікувати власника. Законодавство ЄС, зокрема, класифікує біткоїн як «цифрове представлення вартості, не підтвержене центральним банком або державним органом і не прив'язане до юридично встановлених валютних курсів, яке може використовуватися як засіб обміну для покупки товарів і послуг, їх передачі та зберігання, і може набуватися в електронному вигляді». При цьому обмін фіатних валют на біткоїн звільняється від сплати податку на додану вартість¹⁰.

Зважаючи на той факт, що розвиток криптовалют зупинити неможливо, цей процес слід переводити в легальне правове поле, забезпечивши відповідну законодавчу платформу. Врегулювати даний процес вбачається можливим шляхом надання офіційного статусу криптовалюти, законодавчої регуляції правовідносин щодо її обігу, зберігання, володіння, використання та проведення криптовалютних операцій в Україні. Іншими словами, слід на законодавчому рівні чітко визначити правовий статус криптовалюти, правові засади організації та діяльності суб'єктів криптовалютних транзакцій.

Прийняття такого закону дасть змогу:

- по-перше, стимулювати розвиток ринку криптовалют, що зможе забезпечити приплив інноваційних технологій та виникнення якісно нової ІТ-інфраструктури. У даному випадку йдеться про технологію блокчейн, яка може використовуватися як для публічних реєстрів, так і для розвитку платіжних систем в Україні. Водночас слід підкреслити, що технологія блокчейн, на якій базується велика кількість технологічних розробок, знайшла широке застосування в багатьох сферах суспільства, зокрема як діяльності у сфері криптографії, криптовалюти, так і застосування у державній сфері управління по всьому світу¹¹. Технологія блокчейн наразі застосовується Україною у сфері державного управління, створено та запроваджено електронну платформу для реалізації арештованого майна;

- по-друге, стимулювати учасників процесу «видобутку» криптовалюти (майнерів) шляхом зниження тарифів на електроенергію і максимального спрощення оподаткування в даній сфері. Так, не підлягають оподаткуванню операції з інвестування в крипту, а її продаж за гривню підлягає обкладенню пенсійним збором у розмірі 2 %;

- по-третє, ліцензувати професійних учасників ринку – бірж, які повинні отримати статус фінансових установ. Це захистить громадян від можливого шахрайства і зловживання;

- по-четверте, використовувати нові технології для зростання української економіки¹².

Отже, сьогодні біткоїн в Україні – це точно не сурогат, не валюта та не платіжний засіб. Національний банк України, як регулятор відповідних правовідносин, не відповідає за можливі ризики і втрати, пов'язані з використанням біткоїнів. Тому всі ризики, пов'язані з їх використанням в розрахунках, несуть учасники таких розрахунків (суб'єкти криптовалютних транзакцій).

Для того, щоб відповісти на питання, чим насправді є біткоїн, потрібно знати ряд фундаментальних чинників, що визначають його природу. Єдиної думки у дослідників ринку криптовалют з цього приводу ще немає. Враховуючи той факт, що курс криптовалюти схильний до різких коливань, фінансові аналітики досить скептично налаштовані та прогнозують можливий крах біткоїна вже впродовж семи років¹³. Але вибуховий успіх першої криптовалюти змушує багатьох шукати відповідь на питання, чому її ціна продовжує так упевнено зростати? Її порівнюють із золотом та тлумачать як інноваційну форму збереження цінності. Більшість при цьому схиляється до думки, що біткоїн – не що інше, як продукт фінансових схем «пірамідального» характеру¹⁴. На наше переконання, поки що біткоїн – це лише експериментальний платіжний інструмент, який слугує і валютою, і платіжною системою, і транзакційним протоколом одночасно. Його використання можливе за принципом «дозволено все, що не заборонено», адже законодавством прямо не заборонено здійснення транзакцій з криптовалютами.

На сьогодні можна виділити три принципово різні напрями інвестування у криптовалютну сферу, кожен із яких має свої особливості:

- інвестиції у криптовалюту;
- інвестиції у майнінг;
- інвестиції у криптовалютні проекти.

Кожен із цих напрямів має свої перспективи та ризики. Проте вибір будь-якого з перелічених вище напрямів інвестування є суто індивідуальною справою для кожної людини відповідно до її досвіду та поставленої мети.

Зазначене вище дає підстави говорити про те, що назріла необхідність законодавчого урегулювання даного питання з боку держави, оскільки світовий досвід безпечі вказує на той факт, що віртуальна цифрова валюта (криптовалюта) набирає все більшу популярність, її розвиток заборонити технічно неможливо і економічно недоцільно.

Для розроблення спільної позиції серед державних органів щодо правового статусу біткоїна і його регулювання Національний банк України розпочав діалог з Міністерством фінансів України, Державною фіскальною службою України, Державною службою фінансового моніторингу, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а також з Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг¹⁵. Проте водночас Національний банк зробив заяву, що не може визнати біткоїн валютою і платіжним засобом, оскільки не має центрального емітента¹⁶.

Законодавче врегулювання питання щодо обігу криптовалют дасть змогу створити новий економічний сектор в Україні, що, в свою чергу, зможе забезпечити створення нових робочих місць та збільшити обсяг надходження податків до Державного бюджету.

Тобто, по суті, прийняття Закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» та легалізація криптовалюти повинні позитивно вплинути на дохідну частину Державного бюджету, оздоровити економіку держави, підтримати розвиток науково-технічного прогресу.

¹ Процесс определения статуса криптовалюты в Украине продолжается // Судебно-юридическая газета в Украине Online. – 18.10.2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/109782-v-minfine-razyasnili-status-kriptovayut-v-ukraine>

² Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin / Національний банк України. – 10.11.2014 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11879608

³ Криптовалюти в Україні: НБУ висловив свою позицію щодо Bitcoin // НВ БІЗНЕС. – 2017. – 11.08 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biz.nv.ua/ukr/finance/kriptovaljuta-v-ukrajini-nbu-visloviv-svoju-pozitsiju-po-bitcoin-1649515>

⁴ Про Національний банк України : Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

⁵ Процесс определения статуса криптовалюты в Украине продолжается // Судебно-юридическая газета в Украине Online. – 18.10.2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/109782-v-minfine-razyasnili-status-kriptovayut-v-ukraine>

⁶ Харьковская цивилистическая школа: о договоре: моногр. / И. В. Спасибо-Фатеева, О. П. Печеный, В. И. Крат и др.; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. – Х., 2017. – С. 99–100.

⁷ Минэкономразвития выступил за легализацию майнинга // Судебно-юридическая газета в Украине Online. – 2018. – 15.03 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/116078-minekonomrazvitiya-vystupil-za-legalizatsiyu-mayninga>

⁸ Там само.

⁹ Bitcoin: що це таке і як це працює в Україні та світі // ВОЛИНСЬКІ НОВИНИ. – 2017. – 15.08 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/economics/Bitcoin-shcho-tse-take-i-yak-pratsiuye-v-ukrajini-ta-sviti/>

¹⁰ Там само.

¹¹ Bitcoin в Україні: правовий статус // Юридична газета Online. – 2016. – 23.05 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/golovna/bitcoin-v-ukrajini-pravoviy-status>

¹² Процесс определения статуса криптовалюты в Украине продолжается // Судебно-юридическая газета в Украине Online. – 2017. – 18.10 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/109782-v-minfine-razyasnili-status-kriptovayut-v-ukraine>

¹³ Теория большого шторма. Почему биткоин не финансовая пирамида // Лига. Финансы. Online : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.liga.net/cryptoeconomics/2017/11/16/opinion/55612.htm>

¹⁴ Там само.

¹⁵ НБУ: питання правового статусу біткоїна в Україні буде розглянуто найближчим часом // Coin News. – 2017. – 11.08 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coinnews.io/ua/category/1-kripto/article/639-nbu>

¹⁶ Это точно не валюта: в НБУ определились с Bitcoin // Корреспондент. – 22.09.2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/economics/3889041>

Резюме

Зінченко О. В. Щодо законодавчого врегулювання відносин у сфері обігу криптовалют.

Досліджується питання щодо інтегрування криптовалюти у чинне законодавство України.

Автор робить висновок, що розвиток криптовалют зупинити неможливо, цей процес слід переводити в легальне правове поле, забезпечивши відповідну законодавчу платформу.

Ключові слова: віртуальна валюта, криптовалюта, грошовий сурогат, законодавство, смарт-контракти.

Резюме

Зинченко О. В. Касательно законодательного урегулирования отношений в сфере обращения криптовалют.

Исследуется вопрос касательно интегрирования криптовалюты в действующее законодательство Украины.

Автор делает вывод, что развитие криптовалют остановить невозможно, этот процесс следует переводить в легальное правовое поле, обеспечив соответствующую законодательную платформу.

Ключевые слова: виртуальная валюта, криптовалюта, денежный суррогат, законодательство, смарт-контракты.

Summary

Zinchenko O. Regarding legislative regulation of relations in the field of circulation of cryptuals.

The article analyses of integrating the crypto currency into the current legislation of Ukraine.

The author concludes that the development of crypto currency cannot be stopped, this process should be translated into a legal field, providing the appropriate legislative platform.

Key words: virtual currency, crypto currency, money surrogate, legislation, smart contracts.